Επιθεώρηση Δημοσίου & Διεθνούς Δικαίου

Φοιτητικό Επιστημονικό Περιοδικό Δημοσίου & Διεθνούς Δικαίου της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΤΕΥΧΟΣ 1 | ΕΤΟΣ Α΄ | ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

ΑΡΘΡΟ

Η Συμβατότητα του Περιορισμού Πρόσβασης των Ανηλίκων στα Social Media με την ΕΣΔΑ και το Σύνταγμα: Τα Μέτρα της Ε.Ε. και η Στάση των Κρατών

Βάσια Ξενογιάννη[1]

Abstract. Το παρόν άρθρο εξετάζει την συμβατότητα του νομοθετικού περιορισμού της πρόσβασης των ανηλίκων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με το Συνταγματικό δίκαιο, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και το διεθνές νομικό πλαίσιο. Πιο συγκεκριμένα, αναλύεται η ισορροπία μεταξύ της προστασίας των ανήλικων από ψηφιακούς κινδύνους, όπως το cyberbullying, ο εθισμός, η παραβίαση της ιδιωτικότητας και του ενδεχόμενου κρατικού πατερναλισμού. Παράλληλα, εξετάζεται η πιθανή προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία της προσωπικότητας, της έκφρασης και πληροφόρησης, ελευθερίες κατοχυρωμένες στο Σύνταγμα και στην ΕΣΔΑ. Μέσω της θεωρίας της πρακτικής εναρμόνισης και της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας, διερευνώνται τα λεπτά όρια μεταξύ της εφαρμογής και της καταχρηστικότητας του περιορισμού αυτού, με απώτερο σκοπό την κρίση του τελευταίου ως θεμιτού ή μη. Επιπλέον παρουσιάζονται οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τα κανονιστικά ευρωπαϊκά μέτρα και οι εφαρμοστέες τεχνολογίες ηλικιακής επαλήθευσης, όπως το kids wallet που ισχύει στην Ελλάδα. Η παρακάτω ανάλυση καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι ένας αναλογικός περιορισμός δε συνεπάγεται μετριασμό της ατομικής ελευθερίας άλλων

[1] Η Βάσια Ξενογιάννη είναι προπτυχιακή φοιτήττρια της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

κινδύνων, θέτοντας στο επίκεντρο το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή: Ο Περιορισμός Πρόσβασης στα Social Media: Ισχύον Καθεστώς. **472**

Προστασία Ανηλίκων ή Κρατικός Πατερναλισμός; **473**

Αρχή Αναλογικότητας και Ιδιαίτερη Προστασία **475**

Στεγανά στην Ελευθερία της Έκφρασης ή Προστασία από Διαδικτυακούς Κινδύνους. Η Θεωρία της Πρακτικής Εναρμόνισης **477**

Διαδικτυακοί Κίνδυνοι και Αναγκαιότητα Προστατευτικού Πλαισίου. Η Στάση των Ηνωμένων Εθνών. **479**

Το Άρθρο 17 της Συνθήκης για τα Δικαιώματα του Παιδιού - Ερμηνεία και Πρακτική Εφαρμογή του στα Σημερινά Δεδομένα. **481**

«Θετική» Λογοκρισία: Τάση Αυξημένης Προστασίας του Παιδιού από την Ε.Ε. **484**

Ευρωπαϊκή Ένωση, Μέτρα και Κατευθυντήριες Γραμμές Προς τον Περιορισμό Αυθαίρετης Χρήσης των Social Media από Ανηλίκους **486**

Εφαρμοστέα Μέτρα στην Ελλάδα και σε Άλλα Κράτη-Μέλη. Το Kids Wallet ως Μέσο Επαλήθευσης Ηλικίας **488**

Εν κατακλείδι **490**

Βιβλιογραφία **491**

Εισαγωγή: Ο Περιορισμός Πρόσβασης στα Social Media: Ισχύον Καθεστώς.

Ζήτημα που έχει θέσει τα Ευρωπαϊκά Κράτη σε προβληματισμό, τα τελευταία χρόνια, αποτελεί η νομοθετική ρύθμιση, σχετικά με τον περιορισμό της χρήσης των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης από ανηλίκους κάτω των 15 ετών. Η έντονη ανησυχία των κρατών Μελών της ΕΕ, και όχι μόνο, προκύπτει ως απόρροια των διαρκών κινδύνων με τους οποίους έρχονται αντιμέτωποι οι έφηβοι, όπως το *cyberbullying,* απάτες και υποκλοπές πάσας φύσεως, αλλά και τον διαδικτυακό εθισμό, μάστιγα της σημερινής γενιάς, της επονομαζόμενης «GEN-Z». Είναι σημαντικό να πλαισιωθεί ο όρος περιορισμός προς αποφυγή παρανοήσεων. Περιορισμό επιδέχονται για τους ανήλικους, κυρίως πλατφόρμες όπως το Tik Tok, το Instagram και Snapchat. Όσον αφορά την Ελλάδα, ενδεχομένως οι περιορισμοί θα ισχύσουν κανονικά στις εφαρμογές Tik Tok, Instagram, Facebook, X και Snapchat, ενώ όσο για το YouTube και τις πλατφόρμες livestreaming, σε αυτές δεν μπορούν να διατηρούν λογαριασμό ανήλικοι χρήστες αλλά μπορούν να παρακολουθούν αναρτημένο υλικό, σύμφωνα με εξαγγελίες της ελληνικής κυβέρνησης. Οι δηλώσεις αυτές φαίνεται να ακολουθούν τις γραμμές που έθεσε ο νόμος για τις ψηφιακές υπηρεσίες - κανονισμός 2022/2065 και ειδικότερα άρθρο 28 παράγραφος 4 (Digital Service Act)[2], που οριοθετεί τις γενικές υποχρεώσεις προστασίας σχετικά με την αποφυγή εθιστικών αλγορίθμων και την λειτουργία κάθε εφαρμογής. Αξίζει να διευκρινιστεί ότι ο διαχωρισμός εφαρμογών δεν έχει οροθετηθεί ή εξειδικευτεί πλήρως, αλλά η διάκριση έγκειται στην αναγκαιότητα κατοχής προφίλ χρήστη ή μη από μια εφαρμογή για την χρήση της. Οι ανήλικοι χρήστες θα απαγορεύεται να διατηρούν προφίλ σε διαδικτυακές εφαρμογές, με αυστηρό έλεγχο ηλικίας μέσω εφαρμογών όπως το kids wallet, όμως δε θα αποκλεισθεί με τον ίδιο τρόπο η πρόσβαση τους σε πλατφόρμες livestreaming για παρακολούθηση αναρτημένου υλικού, χωρίς τη δυνατότητα ενεργειών επ' αυτού.[3]

Πρώτο κράτος στο οποίο ψηφίστηκε και εφαρμόστηκε η προαναφερθείσα νομοθεσία είναι η Αυστραλία, η οποία πρόταξε την προστασία των ανηλίκων χρηστών του διαδικτύου έναντι

[2] Κανονισμός - 2022/2065 - EL - EUR-Lex
[3] Σε πλήρη ισχύ από το 2027 η «ψηφιακή ασπίδα» στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τους ανηλίκους - ertnews.gr

κάθε ιδιωτικού συμφέροντος και λοιπών αντιδράσεων, επιβάλλοντας υπέρογκα πρόστιμα σε τυχόν παραβάτες ύψους 30 εκατομμυρίων ευρώ.[4] Με πρωτοβουλία της τελευταίας τέθηκε το θέμα της προστασίας των παιδιών στην ψηφιακή εποχή (*"Protecting the Children in the Digital Age")* στο πλαίσιο 80ής Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ το 2024, με την Ελλάδα και άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες να κατατάσσονται υπέρ. Δεν έχει ωστόσο ψηφισθεί έως τώρα αντίστοιχη ρύθμιση. Όσον αφορά στην ελληνική κυβέρνηση, έχει εξαγγελθεί σχετικό χρονοδιάγραμμα κατά το οποίο αναμένονται ρυθμίσεις το καλοκαίρι του 2026, οι οποίες δύνανται όμως να τεθούν σε εφαρμογή από 1/1/2027. Γενικότερα, η στάση της Ε.Ε. παρουσιάζει επίσης έκδηλη αυστηροποίηση του κανονιστικού πλαισίου χρήσης των social media από ανηλίκους και αντίστοιχες νομοθετικές ρυθμίσεις. [5]

Στο πλαίσιο λοιπόν του διαλόγου για τον περιορισμό της πρόσβασης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, εγείρεται το ερώτημα εάν επρόκειτο για περιορισμό πρόσβασης ή περιορισμό της ελευθέριας των ανηλίκων. Γεννάται δηλαδή το εξής εύλογο ερώτημα: Είναι πράγματι σύμφωνος ο περιορισμός αυτός με τις συνταγματικά κατοχυρωμένες ελευθέριες του ανθρώπου; Αποτελεί κατάχρηση της κρατικής εξουσίας και παραβίαση των δικαιωμάτων και της ιδιωτικότητας των ανηλίκων; Είναι αυτός ο τρόπος προστασίας σύμφωνος με τα κείμενα του ΟΗΕ και τις ευρωπαϊκές οδηγίες για τα δικαιώματα του παιδιού; Τα ερωτήματα αυτά θα απαντηθούν παρακάτω συνοδευόμενα με τις πηγές του εσωτερικού και διεθνούς δίκαιου αλλά και με μια σύντομη παρουσίαση της στάσης της Ε.Ε.

Προστασία Ανηλίκων ή Κρατικός Πατερναλισμός;

Λεπτή είναι η γραμμή που διαχωρίζει τις παραπάνω έννοιες, για αυτό και το ζήτημα της απαγόρευσης πρόσβασης των ανηλίκων στα social media συναντά εμπόδια, αντιδράσεις και διχάζει τη κοινή γνώμη. Αποτελεί μια ρύθμιση που σε κάθε περίπτωση είναι δυσεφάρμοστη, με πολίτικους να δηλώνουν

[4] Online Safety Amendment (Social Media Minimum Age) Act 2024 - Federal Register of Legislation,
Social media minimum age | Department of Infrastructure, Transport, Regional Development, Communications, Sport and the Arts
[5] Προς παγκόσμια απαγόρευση των social media για τους ανηλίκους – Πώς θα εφαρμοστεί στην Ελλάδα - CNN.gr

ανοιχτά τη δυσκολία, μη εγκαταλείποντας όμως την σχετική νομοθετική πρωτοβουλία.

Η διχογνωμία επί του θέματος, καθώς και η δυσκολία που παρουσιάζει στην αποδοχή και εφαρμογή του, έγκειται στον κρατικό παρεμβατισμό επί της έννομης σφαίρας ελευθέριας των ανηλίκων, οι οποίοι απολαμβάνουν ιδιαίτερη και αυξημένη νομική προστασία, και τα στεγανά που θα έθετε μια τέτοια ρύθμιση στην ελευθερία της έκφρασης, της ενημέρωσης της προσωπικότητάς εν γένει. Την θεμελίωση και κατοχύρωση των δικαιωμάτων εξασφαλίζει καταρχήν η ελληνική έννομη τάξη με το Σύνταγμα (Άρθρο 5 Σ.), θεσπίζοντας κάθε ατομική ελευθερία, ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και το δικαίωμα του *συμμετέχειν* του ανθρώπου.[6]

Σε πρώτη φάση, εξετάζοντας το επιτρεπτό μιας τέτοιάς απαγόρευσης, θα πρέπει να τεθεί σε σύγκριση ο δυνητικός περιορισμός με τη παραπάνω διάταξη αλλά και με την ΕΣΔΑ. Φέροντας λοιπόν στο προσκήνιο την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το Άρθρο 10 στο οποίο και κατοχυρώνεται απόλυτα η ελευθερία της έκφρασης, της γνώμης και της κοινοποίησης αυτής και της ελεύθερης λήψης και μετάδοσης πληροφοριών.[7] Οι τελευταίες αποτελούν ελευθερίες και ατομικά δικαιώματα τα οποία μπορούν να αντιτάξουν οι φορείς τους, δηλαδή τα άτομα, απέναντι σε κάθε κρατική παρέμβαση. Αν λάβουμε υπόψιν επομένως ότι η ελεύθερη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, αποτελεί και περίτρανη απόδειξη της ύπαρξης τέτοιων ελευθέριων στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας και κατεξοχήν στοιχείο του πολιτεύματος, καταρχήν μια κρατική παρέμβαση και δη μια απαγόρευση θα κρινόταν απαράδεκτη. Απαράδεκτη επιπρόσθετα θεωρείται και η παρέμβαση στην ιδιωτικότητα και αλληλογραφία του ατόμου, δικαίωμα επίσης θωρακισμένο στην ΕΣΔΑ (Άρθρο 8).[8]

[6] Σύνταγμα, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
[7] Άρθρο 10 - Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ελευθερία έκφρασης | Νομοδεσία | Lawspot
[8] Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, Ρώμη, 4 Νοεμβρίου 1950, ETS no. 005. Άρθρο 8.

Το απαράδεκτο όμως της κρατικής επέμβασης δε κρίνεται απόλυτο. Με μια προσεκτική λοιπόν, σύμφωνη με την ΕΣΔΑ και το Σύνταγμα ρύθμιση, δεν περιορίζεται απλώς ένα δικαίωμα, εκείνο της ελευθέριας της έκφρασης κατά τη χρήση του διαδικτύου, αλλά προστατεύεται και το κοινωνικό σύνολο. Πράγμα σαφώς σύμφωνο με τη γενική θεωρία των δικαιωμάτων, τα οποία περιορίζονται μονό για την προστασία δικαιωμάτων του συνόλου στο πλαίσιο του δημόσιου συμφέροντος. Έτσι κρίνεται επιτρεπτή κατά την ΕΣΔΑ μια τέτοια ρύθμιση, με δικαιολογητική βάση όμως, αφενός το υπέρτερο συμφέρον ανηλίκων και κηδεμόνων και αφετέρου την πρόληψη ποινικών παρεμβάσεων και εγκλημάτων στο διαδίκτυο, τη προστασία δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων.

Αρχή Αναλογικότητας και Ιδιαίτερη Προστασία

Σύμφωνα με τη θεωρία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, το κράτος λειτουργεί πάντοτε κατά καθήκον, δεν έχει δικαιώματα πάρα μονό καταδεικνύει σεβασμό σε εκείνα των πολίτων. Σε κάθε απόφαση λοιπόν υποχρεούται να προσμετρά και να συμμορφώνεται όχι μόνο με τις ανώτατες πηγές δικαίου που παρουσιάστηκαν, αλλά και με ειδικές ρυθμίσεις, νόμους περιορισμούς και γενικές αρχές του δικαίου. Σε αυτό το σημείο αξίζει να εκθέσουμε το περιεχόμενο της αρχής της αναλογικότητας αλλά και να φωτίσουμε την αυξημένη ειδική προστασία των ανηλίκων.

Η συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητάς (Άρθρο 25) αποτελεί παρεπόμενο στοιχείο του κράτους δικαίου και μέσο προστασίας του πολίτη από αυθαίρετες κρατικές παρεμβάσεις, δεσμεύοντας τον νομοθέτη.[9] Συνήθως παρατηρούμε την εφαρμογή της στην επιβολή ποινών. Απλουστευμένα θα λέγαμε ότι δεν επιβάλλεται ποινή αυστηρότερη από το έγκλημα που διαπράχθηκε. Κατά αναλογία, κάθε νομοθέτημα οφείλει να σταθμίζει ευλαβικά τα συμφέροντα και τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών και να μην επιβάλλει υπέρμετρο περιορισμό τους. Στο πλαίσιο του δικαστικού ελέγχου της αιτιολογίας του τυπικού νόμου, ο νομοθέτης δεν αρκεί να επικαλείται αόριστα την προστασία του δημόσιου

[9] Σύνταγμα https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-25/

συμφέροντος ή της παιδικής ηλικίας. Υποχρέωση του είναι να τεκμηριώνει ειδικά τη συνδρομή και την ένταση των υφιστάμενων διαδικτυακών κινδύνων (όπως ο εθισμός, το cyberbullying και η παραβίαση της ιδιωτικότητας), καθιστώντας τον περιοριστικό νόμο προϊόν ουσιαστικής στάθμισης. Συγκεκριμένα τρείς είναι οι παράμετροι που θα εξεταστούν από τον νομοθέτη, η προσφορότατα της θεσπισθείσας διάταξης με την ουσιαστικό προστατευτικό σκοπό της, η αναγκαιότητα της ως του μοναδικού και ηπιότερου μέσου σε σύγκριση με εναλλακτικές τεχνολογικές λύσεις (όπως η ηλικιακή επαλήθευση μέσω Kids Wallet ή τα φίλτρα προστασίας) με βάση τις πραγματικές συνθήκες και τέλος η αναλογικότητα περιορισμού-δικαιώματος, εν στενή εννοία (stricto sensu).[10] Η τελευταία επιτάσσει τη στάθμιση μεταξύ του περιορισμού της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5§1 Σ) και της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 10 ΕΣΔΑ, άρθρο 13 Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού) από τη μια πλευρά, και της θωράκισης του ανηλίκου από την άλλη, να μην καταλήγει σε υπέρμετρο φραγμό της συμμετοχής του στην κοινωνική και ψηφιακή ζωή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυστηρού δικαστικού ελέγχου αποτελεί η απόφαση του Συνταγματικού Συμβουλίου της Γαλλίας,[11] το οποίο ακύρωσε τον εθνικό νόμο απαγόρευσης ως δυσανάλογο με την ελευθερία της επικοινωνίας όπως θα αναλυθεί παρακάτω. Η απαγόρευση, επομένως, για να ψηφισθεί απαιτείται να αποτελεί το μόνο και το καταλληλότερο μέτρο για την κανονιστική θωράκιση των ανηλίκων από τους διαδικτυακούς κινδύνους, και επιπροσθέτως η προστασία τους να κριθεί αναγκαία βάσει των υφιστάμενων κινδύνων. Περιορισμός πρέπει να υφίσταται μέχρι το σημείο εκείνο που προστατεύεται ο ανήλικος, με τον σκοπό αυτό και όχι να θέτει φραγμούς στην ελευθερία του, τη πληροφόρηση, την έκφραση και τη συμμετοχή του στη κοινωνική ζωή.[12]

Επιπρόσθετοι περιορισμοί κρατικής παρέμβασης, με νομοθετήματα, τίθενται και λόγω ιδιαίτερης προστασίας των ανηλίκων στην έννομη τάξη, εγχώρια και διεθνή. Απτό

[10] Η Αρχή της Αναλογικότητας - Syntagma Watch, Η αρχή της αναλογικότητας και ο δικαστικός έλεγχος της αιτιολογίας του τυπικού νόμου στην εποχή των κρίσεων - constitutionalism.gr
[11] Απόφαση 2026-911 DC της 14ης Αυγούστου 2026 - Légifrance
[12] Η αρχή της αναλογικότητας ως όριο δικονομικών επεμβάσεων στην προδικασία — ESM Law Firm

παράδειγμα αποτελεί η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού,[13] απαρτιζόμενη από τέσσερεις θεμελιώδεις αρχές εκ των οποίων αυτές που παρουσιάζουν ενδιαφέρον είναι η προτεραιότητα στο συμφέρον του παιδιού, στην ελεύθερη ανάπτυξη και προστασία του και την ελευθερία γνώμης και συμμετοχή του. (άρθρα 3,6 12,13,17).

Στεγανά στην Ελευθερία της Έκφρασης ή Προστασία από Διαδικτυακούς Κινδύνους. Η Θεωρία της Πρακτικής Εναρμόνισης

Εν προκειμένω, κάνοντας λόγο για αναλογικότητα, γεννάται το ερώτημα αν πέρα από τους συνταγματικούς περιορισμούς, η απαγόρευση διατήρησης λογαριασμού σε διαδικτυακές πλατφόρμες θέτει κάτω από υπέρμετρο περιορισμό την ελευθέρια της έκφρασης κάθε ανήλικου χρήστη, στον οποίο θα απαγορεύεται να εκφέρει άποψη για το περιεχόμενο που παρακολουθεί. Παρουσιάζοντας τη θέση των κρατών για τα δικαιώματα των ανηλίκων αλλά και για την ανάγκη περιορισμού με σκοπό την προστασία τους, θα παρατηρήσουμε αντιφάσεις. Όταν η ελευθερία κινήσεων ως κατοχυρωμένο δικαίωμα συγκρούεται με το εξίσου σημαντικό δικαίωμα προστασίας και ασφάλειας, τίθεται το ζήτημα της πρακτικής εναρμόνισης. Οφείλουμε, για αρχή να θέσουμε λοιπόν υπό σύγκριση τον περιορισμό της χρήσης των social media με ένα βασικό του αντίβαρο την ελευθερία της έκφρασης. Η τελευταία αποκτά νομική υπόσταση διεθνώς για τα παιδιά δια μέσω του άρθρου 13 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Άρθρο 13).[14] Το παιδί σύμφωνα με την εισαγωγή του, έχει κάθε δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης η οποία περιλαμβάνει την δυνατότητα ελεύθερης αναζήτησης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών κάθε είδους, με οποιοδήποτε τρόπο επιλέξει το παιδί συμπεριλαμβανομένων της προφορικότητας, γραπτών έντυπων

[13] Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 20 Νοεμβρίου 1989 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α΄ 192/2.12.1992).
[14] Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 20 Νοεμβρίου 1989 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α΄ 192/2.12.1992), Άρθρο 13.

μέσων και μορφών τέχνης. Καταρχήν, λοιπόν, κατοχυρώνεται η προστασία σχολίων σε δημοσιεύσεις, προφορικών η γραπτών μηνυμάτων ή και προσωπικών αναρτήσεων από ανήλικους και κάθε νομοθετικός περιορισμός σε αυτά πρέπει να δικαιολογείται επαρκώς. Το κείμενο της Σύμβασης απαγορεύει κάθε παρέμβαση του κράτους η οποία επιχειρεί να επηρεάσει τη διαμόρφωση ή την έκφραση γνώμης όπως και την πρόσβαση τους σε πληροφορίες ακόμα και αυτές προσβάλλουν η ενοχλούν το κράτος. Το κράτος από την άλλη, οφείλει να θέτει υπό την προστασία του ανήλικους χρήστες από προσβλητικό για εκείνους περιεχόμενο προερχόμενο από ιδιώτες ή ιδιωτικούς φορείς. Η προστασία αυτή ανάγεται σε συχνούς διαδικτυακούς κινδύνους που ελλοχεύουν σε εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, απειλές *(cyberaggression, threats),* τη λογοκρισία, τις παραβιάσεις προσωπικών δεδομένων και τη ψηφιακή παρακολούθηση. Η ανάγκη αυτή εγκαθιδρύει μια αμιγώς θετική υποχρέωση παρέμβασης του κράτους με σκοπό την εξασφάλιση επαρκούς προστασίας. Κρίνεται αμφίβολο αν δύναται η προστασία αυτή να επιτευχθεί μέσω της απαγόρευσης της πρόσβασης στα social media, την ίδια στιγμή που ο ΟΗΕ επιτάσσει ότι τα κράτη οφείλουν να διασφαλίζουν την πρόσβαση όλων των παιδιών και των νέων στα μέσα επικοινωνίας και τον δημόσιο διάλογο.[15] Εδώ ακριβώς εντοπίζεται η τομή της αναλογικότητας μεταξύ περιορισμού και προστασίας. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού προτάσσει τόσο την ελευθερία όσο και την ασφάλεια του παιδιού, έννοιες δυνατές να επιτευχθούν μέσω θεμιτών και πρόσφορων περιορισμών, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, όπως ορίζει και το 7ο απόσπασμα του κειμένου.[16] Τα μέτρα αυτά είτε πληρούνται υπό την μορφή νομοθετικών ρυθμίσεων από τα κράτη είτε μέσω αυτοματοποιημένων διαδικασιών φιλτραρίσματος πληροφοριών εκ των ίδιων των παρόχων των εφαρμογών. Η αναφορά σε φίλτρα μάλιστα συνδέεται και με ένα μεγάλο θέμα που ασκεί επιρροή σε εφήβους σήμερα, το θέμα των εξατομικευμένων διαφημίσεων. Έχει αναγραφεί σε γενικό

[15] Γενικά σχόλια της επιτροπής δικαιωμάτων του παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού ,General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment | OHCHR
[16] *Ibid.*

σχόλιο του ΟΗΕ (Σχόλιο 25),[17] το 2021, ότι τα κράτη πρέπει να προστατεύουν ανήλικους από τη στοχοποίηση από τέτοιου είδους διαφημίσεις, κυρίως όταν αυτές βασίζονται σε *profiling* και απαγορεύεται να προβάλλονται σε αυτούς λόγω πιθανής άσκησης επιρροής στον ελεύθερο σχηματισμό της βούλησης τους. Οι πληροφορίες που παρέχονται σε παιδιά πρέπει να αποτελούν ευκαιρίες εκπαίδευσης και ασφαλούς διέλευσης σε διαδικτυακές οδούς, όπως και να βρίσκονται σε απόλυτη σύμπνοια με το σεβασμό στα δικαιώματα και στην αξιοπρέπεια των χρηστών και τη τήρηση της νομοθεσίας.

Διαδικτυακοί Κίνδυνοι και Αναγκαιότητα Προστατευτικού Πλαισίου. Η Στάση των Ηνωμένων Εθνών.

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού αναγνωρίζει τη πρόσβαση στα social media ως μέσο άσκησης των δικαιωμάτων των παιδιών.[18] Αυτό συμβαίνει καθώς οι δραστηριότητες παιχνιδιού, αναψυχής, πολιτισμού και τέχνης πραγματώνονται από τα παιδιά μέσω διάφορων ψηφιακών πλατφόρμων και μέσων είτε από τη θέση του καταναλωτή είτε του δημιουργού. Οι πλατφόρμες αυτές λοιπόν προσφέρουν, κοινωνικά, πολιτιστικά και εκπαιδευτικά οφέλη και τα κράτη ενθαρρύνονται να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να έχουν τα παιδιά ίσες ευκαιρίες πρόσβασης σε αυτά. Συγκεκριμένα η πρόσβαση στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελεί κεντρικό στοιχείο για την άσκηση δικαιωμάτων του άρθρο 31 στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, πράγμα που οδηγεί αβίαστα στο συμπέρασμα ότι ο ΟΗΕ δεν τάσσεται υπέρ μιας καθολικής απαγόρευσης αλλά περισσότερο της δημιουργίας ενός προστατευόμενου περιβάλλοντος διαδικτυακής χρήσης. Το περιβάλλον αυτό

[17] Γενικά σχόλια της επιτροπής δικαιωμάτων του παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού ,General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment | OHCHR

[18] Γενικά σχόλια της επιτροπής δικαιωμάτων του παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού,Article 31 Convention on the Rights of the Child (UNCRC) - LawGlobal Hub, Άρθρο 31 - Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού | Νομοθεσία | Lawspot
3. Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (20 Νοεμβρίου 1989) - Living Democracy

δύναται να διαμορφωθεί με κρατικά μέτρα προστασίας που θα επέμβουν στις επικίνδυνες πτυχές των διαδικτυακών εφαρμογών. Τις πτυχές αυτές επισημαίνει η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών, αρμόδια για τα δικαιώματα του παιδιού (Άρθρο 43,45 ΣΔΠ)[19], αναφέροντας ότι έχει παρατηρηθεί πως οι διαδικτυακοί αυτοί χώροι καθώς και ο χρόνος που αφιερώνουν σε αυτούς οι ανήλικοι τους εκθέτουν σε κινδύνους. Μερικοί από αυτούς είναι ο διαδικτυακός εκφοβισμός *(cyberbullying),* η πορνογραφία και η διαδικτυακή αποπλάνηση *(cybergrooming).*Οι κίνδυνοι αυτοί ελλοχεύουν όχι μόνο σε ελεγχόμενο περιβάλλον αλλά και εκτός σπιτιού, για παράδειγμα σε αίθουσες υπολογιστών, όπου δεν υπάρχει επαρκής έλεγχος και περιορισμοί. Για τον λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητο ένα σύστημα ελέγχου ηλιακών ορίων, γονικού ελέγχου, επαλήθευσης ηλικίας και γενικά μιας αυστηρότερης εποπτείας πλατφόρμων. Επιπρόσθετες παράμετροι που καθιστούν αναγκαία τη κρατική παρέμβαση αποτελούν, η συμμετοχή ανηλίκων σε βίαια διαδικτυακά παιχνίδια και επακόλουθος εθισμός τους σε αυτά, όπως και γενικά ο εθισμός και η υπέρμετρη χρήση της οθόνης. Αυτό συμβαίνει καθώς οι παραπάνω συνήθεις συμπεριφορές των ανηλίκων μπορεί να οδηγήσουν σε διαμόρφωση μιας μελλοντικής βίαιης συμπεριφοράς λόγω κανονικοποίησης της τελευταίας σε διαδικτυακά παιχνίδια. Εξάλλου η εξάρτηση από την οθόνη και ό,τι αυτή συνεπάγεται, δημιουργεί τον αυξανόμενο κίνδυνο μειωμένης σωματικής δραστηριότητας στα παιδιά, ύπαρξης λανθασμένων προτύπων ύπνου όπως και παχυσαρκία και άλλες συναφείς ασθένειες. Λόγω των σφοδρών συνεπειών για τα παιδιά, πρέπει να θεσπιστούν μέτρα για την προώθηση της πρόσβασης των παιδιών στο διαδίκτυο, αλλά και της ασφάλειάς τους. Τα μέτρα αυτά πρέπει να περιλαμβάνουν ενέργειες που θα ενδυναμώνουν και θα ενημερώνουν τα παιδιά ώστε να ενεργούν με ασφάλεια στο διαδίκτυο, να γίνουν υπεύθυνοι πολίτες του ψηφιακού περιβάλλοντος και να καταγγέλλουν περιστατικά κακοποίησης ή ακατάλληλης δραστηριότητας. Απαιτούνται επίσης μέτρα για τον περιορισμό της ατιμωρησίας των δραστών μέσω της νομοθεσίας και της διεθνούς συνεργασίας, τον περιορισμό της πρόσβασης σε επιβλαβές ή ακατάλληλο για

[19] A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Articles 43-45 : the UN Committee on the Rights of the Child, Άρθρο 43 - Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού | Νομοθεσία | Lawspot

ανηλίκους υλικό και την καλύτερη ενημέρωση γονέων, εκπαιδευτικών και υπευθύνων χάραξης πολιτικής σχετικά με τους κινδύνους. Φαίνεται να προωθείται σε γενικές γραμμές όχι μια καθολική απαγόρευση άλλα μέτρα προστασίας σε ένα πλαίσιο ασφαλούς διαδικτυακού περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα το Γενικό Σχόλιο 17 δεν υποστηρίζει την πλήρη απαγόρευση των διαδικτυακών πλατφόρμων για τους ανηλίκους. Αντίθετα, αναγνωρίζει ότι η πρόσβαση στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι σημαντική για την άσκηση ορισμένων δικαιωμάτων των παιδιών, αλλά ταυτόχρονα επισημαίνει σοβαρούς κινδύνους, όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, η αποπλάνηση, η έκθεση σε ακατάλληλο περιεχόμενο και οι επιπτώσεις της υπερβολικής χρήσης, όπως και παρουσιάστηκαν. Για τον λόγο αυτό, καλεί τα κράτη να θεσπίσουν μέτρα προστασίας, εποπτείας, εκπαίδευσης και ασφαλούς πρόσβασης, αντί για μία γενική απαγόρευση, όπως αυτή που πιθανώς θα πραγματωθεί. Σε κάθε περίπτωση μέσα σε αυτή τη διαδικασία, τα κράτη δεσμεύονται. Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν ότι, σε όλες τις ενέργειες που αφορούν την παροχή, τη ρύθμιση, τον σχεδιασμό, τη διαχείριση και τη χρήση του ψηφιακού περιβάλλοντος, το βέλτιστο συμφέρον κάθε παιδιού αποτελεί πρωταρχική μέριμνα τούς. Γι' αυτό και υποχρεούνται να επικαιροποιούν τις εθνικές νομοθεσίες και ρυθμίσεις προτάσσοντας την ασφάλεια και την συμβατότητα αυτών με τα δικαιώματα του παιδιού. Υποχρέωση των κρατών αποτελεί και η διασφάλιση συμμόρφωσης των επιχειρήσεων και των παρόχων διαδικτυακών πλατφόρμων με τα δικαιώματα του παιδιού και τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται για την ασφαλή χρήση των εφαρμογών τους.[20]

Το Άρθρο 17 της Συνθήκης για τα Δικαιώματα του Παιδιού - Ερμηνεία και Πρακτική Εφαρμογή του στα Σημερινά Δεδομένα.

Το παραπάνω κείμενο, που θίγει την πρόσβαση των παιδιών στη πληροφόρηση μέσω των κατάλληλων μέσων ενημέρωσης ως μέρος της Σύμβασης, αποτελεί προϊόν του 1989.

[20] **N° 25 (2021)**, Γενικά σχόλια της επιτροπής δικαιωμάτων του παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Κανονισμός - 2022/2065 - EL - EUR-Lex, Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19 Οκτωβρίου 2022, σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες) | Shaping Europe's digital future

Ως εκ τούτου, με τον όρο «μέσα μαζικής ενημέρωσης» ονοματίζει το ραδιόφωνο, τις εφημερίδες, τα περιοδικά και τα βιβλία. Η Σύμβαση υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με το ψήφισμα 44/25 στις 20 Νοεμβρίου 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990.[21] Μάλιστα με την επικύρωση της από την Ελλάδα το 1993 αποτελεί δεσμευτικό διεθνές νομικό πλαίσιο και για την χώρα μας. Λόγω της σημασίας του, τίθεται στο προσκήνιο η ανάγκη επικαιροποίησης του με σκοπό την εφαρμογή του στη σύγχρονη πραγματικότητα. Η ερμηνεία της Συνθήκης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, υπό το πρίσμα της οποίας γίνεται η παρακάτω ανάλυση, καθιστά το κείμενο σύγχρονο, επεκτείνοντας την εφαρμογή της στο κόσμο του διαδικτύου, ένα πολύ πιο σύνθετο και επικίνδυνο περιβάλλον, που όμως είναι εξαιρετικά διαδεδομένο στην ενημέρωση σήμερα.

Από την ερμηνεία του άρθρου 17,[22] αναδεικνύεται η διφυής φύση του διαδικτύου, ως μέσου ενημέρωσης και συγχρόνως πηγή κινδύνων. Αναδεικνύονται δηλαδή τόσο οι ποικίλες πληροφορίες που παρέχονται εύκολα στον μέσο χρήστη ανεξάρτητα με το φύλο τη γλώσσα ή την κοινωνικοοικονομική κατάσταση εξαλείφοντας τέτοιου είδους ανισότητες, όσο και οι κίνδυνοι που ακολουθούν αυτήν την πληθώρα πληροφοριών και την εύκολη προσβασιμότητα σε άπειρους διαδικτυακούς ιστότοπους. Σκοπός της ρύθμισης, όπως τονίζεται από τον ΟΗΕ, είναι η ανάγκη ενθάρρυνσης άλλα και διασφάλισης μιας θέσης για το κάθε παιδί στον διαδικτυακό κόσμο της πληροφορίας από το εκάστοτε κράτος. Καθώς λοιπόν ο αποκλεισμός οποιουδήποτε παιδιού από την διαδικτυακή χρήση και αναζήτηση θα συνεπαγόταν με αποκλεισμό από πιθανές πηγές γνώσης, μάθησης πολλαπλών αντικειμένων πράγμα που αντιβαίνει στην ιδιαίτερη προστασία της οποίας χρήζουν τα παιδιά αλλά και στο συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ισότητας (άρθρο 4 Σ.)[23] Έτσι, απαγορευτική θα κρινόταν από τα Ηνωμένα Έθνη μια καθολική απαγόρευση της πρόσβασης σε

[21] 3. Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (20 Νοεμβρίου 1989) - Living Democracy
[22] Νόμος 2101/1992 - ΦΕΚ 192/Α/2-12-1992 - ΑΝΗΛΙΚΟΙ Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού άρθρο 17
[23] Άρθρο 4 - Σύνταγμα της Ελλάδος - Ισότητα των Ελλήνων | Νομοθεσία | Lawspot

ολόκληρο το ψηφιακό οικοσύστημα. Τα κράτη υποχρεούνται όχι απλά να επιτρέπουν την πλήρη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρει το διαδίκτυο, αλλά και να καθιστούν απόλυτα ασφαλή την χρήση αυτών των μέσων με την ελαχιστοποίηση των κινδύνων. Σύμφωνα με αυτήν την οπτική, και όταν κάτω από τις περισσότερες ψηφιακές πλατφόρμες ενημέρωσης και κοινωνικοποίησης υποβόσκουν εκατομμύρια κίνδυνοι που μπορούν να παιδεύσουν έναν ανήλικο με ένα κλικ, προτάσσεται η ανάγκη δημιουργίας ενός ασφαλούς, φιλικού για το παιδί περιβάλλοντος που θα περιλαμβάνει ορθές επιμορφωτικές και βοηθητικές πληροφορίες και εργαλεία επικοινωνίας και διασύνδεσης με τον κύκλο του. Συχνά διαδικτυακά κρούσματα όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, η σεξουαλική κακοποίηση, η ρητορική μίσους, η υπερβολική βία, η παραβίαση της ιδιωτικής ζωής, η εμπορική εκμετάλλευση μέσω στενευμένης διαδικτυακής διαφήμισης, τα αρνητικά στερεότυπα, οι παραπλανητικές πληροφορίες, ή χειραγώγηση, ή ακόμα και τα *fake news* αποτελούν τεράστια απειλή για ανήλικους ανυποψίαστους χρήστες, που αψηφούν τέτοιους κινδύνους στον βωμό της διασκέδασης και της ικανοποίησης της περιέργειας τους. Επομένως ένα καθεστώς απαγόρευσης μπορεί να κριθεί ορθό υπό το πρίσμα της αρχής της ισότητας και των λοιπών ρυθμίσεων με αναγκαία παράμετρο την εξισορρόπηση μεταξύ ευκαιριών και κινδύνων, που προσφέρει ο διαδικτυακός χώρος. Σε τι όμως συνίσταται αυτός ο περιορισμός;

Η ασφάλεια των παιδιών έναντι αυτών και άλλων διαφόρων επιβλαβών συμβάντων που μπορούν να εμφανιστούν κατά τη πλοήγηση τους στις διαδικτυακές κοινότητες αποτελεί δικαίωμα και μάλιστα ισχυρό και αναγνωρισμένο και δεσμεύει αντίστοιχα τα κράτη δημιουργώντας τους την υποχρέωση θέσπισης διττού περιορισμού. Ο περιορισμός αυτός, για να θεωρηθεί αποτελεσματικός και σύμφωνος με τον σκοπό του, θα πρέπει να εκτείνετε αφενός στη χρήση εφαρμογών από ανηλίκους, η χρήση των οποίων μπορεί να αποβεί επιζήμια για τους ίδιου σε κάποιο βαθμό, και αφετέρου σε περιορισμό τον κινδύνων που συναντώνται όπως και επισήμανση των τελευταίων για τους χρήστες (όριο ηλικίας, μπλοκ των ιών, έλεγχος για *fake news*.) Υποχρέωση των κρατών που σταθμίζει σημαντικά οποιονδήποτε περιορισμό και αποτελεί πτυχή της ελευθερίας της έκφρασης που αναφέρθηκε με την ανάλυση του άρθρου 13 της ιδίας Σύμβασης, είναι να απέχουν από κάθε

μορφή λογοκρισίας. Παρά την έντονη ανάγκη για προστασία των ανηλίκων από επιβλαβές περιεχόμενο του διαδικτύου και την τάση για επεξεργασία κατάλληλων κατευθυντήριων γραμμών για ασφαλή διαδικτυακή πλοήγηση, δε παύει να κρίνεται ζωτικής σημασίας η ευθυγράμμιση τέτοιων μέτρων με τις θεσπισμένες συνταγματικά ελευθερίες. Στην δεδομένη περίπτωση, μια καταχρηστική λογοκρισία θα αντέβαινε στο εύφορο περιβάλλον ελεύθερης πληροφόρησης και έκφρασης που υποδεικνύει το άρθρο 17 του ΟΗΕ. Η σύγκρουση αυτή που έχει αποτελέσει προβληματική για την Ευρωπαϊκή Ένωση, με αποκορύφωμα την απόφαση του Συνταγματικού Συμβουλίου της Γαλλίας. Με την τελευταία επήλθε ακύρωση του νόμου απαγόρευσης χρήσης διαδικτυακών μέσων για τους κάτω από δεκαπέντε ετών ανήλικους, κρίνοντας τον δυσανάλογο με την ελευθερία που διαπνέει το δικαίωμα στην έκφραση και την επικοινωνία.[24]

«Θετική» Λογοκρισία: Τάση Αυξημένης Προστασίας του Παιδιού από την Ε.Ε.

Εξετάζοντας το δυσανάλογο ή μη του περιορισμού σε γενικό πλαίσιο, το επιχείρημα της θετικής λογοκρισίας αποτελεί τον σπουδαιότερο αντίλογο στην προαναφερθείσα απόφαση της Γαλλίας. Με γνώμονα την μη νομοθετική έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Μη νομοθετική έκθεση/ψήφισμα για την προστασία των ανηλίκων στο διαδίκτυο, Δελτίο Τύπου της 26ης Νοεμβρίου),[25] με 483 ψήφους υπέρ, 92 κατά και 86 αποχές, με την οποία οι Ευρωβουλευτές εκδήλωσαν έντονη ανησυχία για τις πνευματικές και σωματικές επιπτώσεις της υπερβολικής χρήσης του διαδικτύου που αναδύει τα υψηλά ποσοστά κινδύνου διαδικτυακού εθισμού και έκθεσης σε επιβλαβές περιεχόμενο από ανηλίκους. Οι ανησυχίες αυτές εδράζονται κυρίως στον εθισμό, τη συνακόλουθη αδυναμία συγκέντρωσης που προκαλεί, τη μη υγιεινή χρήση του διαδικτύου, όπως και τους κινδύνους που βλάπτουν άμεσα την ψυχική υγεία των παιδιών. Σαν αίτημα προκύπτει η αύξηση της προστασίας απέναντι σε πρακτικές που ωθούν τους ανηλίκους

[24] Απόφαση 2026-911 DC της 14ης Αυγούστου 2026 - Légifrance
[25] Children should be at least 16 to access social media, say MEPs | News | European Parliament

σε εθισμό ή σε επαφή με επιζήμιες ιστοσελίδες όπου προωθείται οποιουδήποτε είδους βία ή ακατάλληλο υλικό. Για να βοηθήσουν τους γονείς στη διαχείριση της ψηφιακής παρουσίας των παιδιών τους και να διασφαλιστεί η διαδικτυακή συμμετοχή κατάλληλη για την ηλικία τους, το Κοινοβούλιο προτείνει έναν εναρμονισμένο ψηφιακό ελάχιστο όριο στην ΕΕ των 16 ετών για την πρόσβαση σε κοινωνικά δίκτυα, πλατφόρμες διαμοιρασμού βίντεο και AI companions, ενώ επιτρέπει την πρόσβαση σε παιδιά 13 έως 16 ετών με τη συγκατάθεση των γονέων. Έτσι το ευρωκοινοβούλιο επιμένει σε ένα σύστημα αυστηρού ελέγχου και επαλήθευσης ηλικίας, συμπεριλαμβανομένου του πορτοφολιού ψηφιακής ταυτότητας *(eiD),* φυσικά με πλήρη σεβασμό στο απόρρητο των χρηστών. Η απαγόρευση αυτή βέβαια θα ισχύει παράλληλα με την υποχρέωση συμμόρφωσης των εταιριών με τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (DSA). Μάλιστα το κοινοβούλιο απαιτεί απαγόρευση των πιο επιβλαβών εθιστικών πρακτικών και προεπιλεγμένη απενεργοποίηση άλλων εθιστικών λειτουργιών για ανηλίκους (συμπεριλαμβανομένου του άπειρου *scrolling,* αυτόματης αναπαραγωγής, *pull-to-refresh, loops* ανταμοιβής, επιβλαβούς *gamification),* απαγόρευση των ισότοπων που δεν συμμορφώνονται με τους κανόνες της ΕΕ, δράση για την αντιμετώπιση των πειστικών τεχνολογιών, όπως οι στοχευμένες διαφημίσεις, το *influencer marketing,* ο εθιστικός σχεδιασμός και τα dark patterns σύμφωνα με τον αναμενόμενο Digital Fairness Act, απαγόρευση των συστημάτων συστάσεων βασισμένων στην αλληλεπίδραση για ανηλίκους, εφαρμογή των κανόνων DSA στις πλατφόρμες online βίντεο και απαγόρευση των *loot boxes* και άλλων τυχαίων χαρακτηριστικών παιχνιδιών (νομίσματα μέσα στην εφαρμογή, τροχοί τύχης, *pay-to-progress),* προστασία των ανηλίκων από την εμπορική εκμετάλλευση, συμπεριλαμβανομένων των πλατφορμών από την προσφορά οικονομικών κινήτρων για *kidfluencing* (παιδιά που δρουν ως influencers), επείγουσα δράση για την αντιμετώπιση των ηθικών και νομικών προκλήσεων που επιφέρουν τα εργαλεία γενετικής AI, όπως *deepfakes,* συνοδευτικά *chatbots,* AI agents και γυμνό AI-powered, εφαρμογές που δημιουργούν μη συναινετικά παραποιημένες με τεχνητή νοημοσύνη εικόνες. Η αναφορά αυτή ανάγεται σε έρευνα, σύμφωνα με την οποία, το 97% των νέων χρησιμοποιούν το διαδίκτυο καθημερινά και το 78% των 13 έως 17 ετών ελέγχουν τις συσκευές τους τουλάχιστον κάθε ώρα.

Ταυτόχρονα, ένας στους τέσσερις ανηλίκους παρουσιάζει «προβληματική» ή «δυσλειτουργική» χρήση του smartphone, δηλαδή μοτίβα συμπεριφοράς που μοιάζουν με εθισμό. Σύμφωνα με το Eurobarometer του 2025, πάνω από το 90% των Ευρωπαίων πιστεύουν ότι η δράση για την προστασία των παιδιών στο διαδίκτυο είναι ζήτημα επείγον, όχι μόνο σε σχέση με την αρνητική επίδραση των social media στην ψυχική υγεία (93%), τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό (92%) και την ανάγκη για αποτελεσματικούς τρόπους περιορισμού της πρόσβασης σε περιεχόμενο που δεν είναι κατάλληλο για την ηλικία (92%). Έτσι τα κράτη μέλη αρχίζουν να παίρνουν μέτρα και να ανταποκρίνονται με ενέργειες όπως τα όρια ηλικίας και τα συστήματα επαλήθευσης.[26]

Ευρωπαϊκή Ένωση, Μέτρα και Κατευθυντήριες Γραμμές Προς τον Περιορισμό Αυδαίρετης Χρήσης των Social Media από Ανηλίκους

Παρά τους περιοριστικούς παράγοντες έχει παρατηρηθεί, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η τάση περιορισμού χρήσης των μέσων και εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης από ανήλικους με τη πλειοψηφία να θέτει υπό σοβαρή διαβούλευση τη θέσπιση μια ρύθμισης που απαγορεύει την χρήση από τους εφήβους κάτω των 15 τουλάχιστον ετών ως και προετοιμασία νομοσχέδιων για την εφαρμογή. Η γενική τάση σαφώς απορρέει από την υπέρμετρη χρήση που έχει διαπιστωθεί τα τελευταία χρόνια αλλά και τους κίνδυνους που ελλοχεύουν στον χώρο του διαδικτύου στους οποίους καθημερινά είναι εκτεθειμένοι εκατοντάδες έφηβοι. Συγκεκριμένα η αναγκαιότητα της ρυθμιστικής παρέμβασης επιβεβαιώνεται εμπειρικά τόσο από τις διακρατικές εμπειρικές έρευνες, όπως η EU Kids Online 2020: Survey results from 19 Countries ,[27] που καταγράφει την σταθερή αύξηση της έκθεσης των παιδιών σε φαινόμενα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, εθιστικής χρήσης και επιβλαβούς περιεχομένου μετά από εξέταση

[26] Children should be at least 16 to access social media, say MEPs | News | European Parliament
[27] EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries, Η Επιτροπή δημοσιεύει κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανηλίκων | Shaping Europe's digital future, Flash Eurobarometer: Europeans call for stronger action on children's online safety, democratic resilience, defence, and the energy transition | Shaping Europe's digital future

δεδομένων 19 χωρών, όσο και τα ευρήματα του Ευρωβαρομέτρου που καταδεικνύουν την καθολική σχεδόν, με ποσοστό 90%, απαίτηση για θεσμοθέτηση αυστηρότερων μέτρων ηλικιακού περιορισμού για την προστασία της ψυχικής κυρίως υγείας των ανηλίκων.

Σταθμός για τη μελλοντικές ρυθμίσεις και ενέργειες αποτελεί ο ήδη υφιστάμενος Γενικός Κανονισμός για τη προστασία δεδομένων, συγκεκριμένα ο Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων).[28] Το άρθρο 8 του κανονισμού ορίζει προϋποθέσεις που ισχύουν για τη συγκατάθεση του παιδιού σε σχέση με υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών. Πρόκειται για άρθρο του Γενικού Κανονισμού Προστασίας δεδομένων (General Data Protection Regulation,GDPR),[29]που ορίζει ότι προσφορά υπηρεσιών από τη κοινωνία πληροφοριών δίνεται σε ανηλίκους 16 ετών και άνω, ενώ για εφήβους κάτω των 16 ετών απαιτείται γονική συγκατάθεση η οποία πρέπει να επιβεβαιώνεται ως τέτοια, από τους παρόχους των υπηρεσιών αυτών. Το ηλικιακό αυτό όριο εναπόκειται εν μέρει στην κρίση του εκάστοτε νομοθέτη κάθε χώρας με προϋπόθεση, αυτό να μην καταστεί κατώτερο των 13 ετών. Δικαιολογητική βάση σύμφωνα με αναλύσεις ειδικών[30] αποτελεί η έλλειψη ψυχολογικής και σωματικής ωριμότητας και η μη επίγνωση των συνεπειών από τη διαρροή προσωπικών πληροφοριών κινδύνων. Η συγκεκριμένη ρύθμιση αποτελεί ακόμα μια έκφανση ιδιαίτερης προστασίας του παιδιού όπως προαναφέρθηκε.

28 Κανονισμός - 2016/679 - EL - GDPR - EUR-Lex

29 Άρθρο 8 GDPR. Προϋποθέσεις που ισχύουν για τη συγκατάθεση παιδιού σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών,

30 Αιτιολογική σκέψη 38 📖 GDPR | GDPR-Text.com, Article 8 – Conditions applicable to child's consent in relation to information society services - GDPR

Ακολούθησαν οι ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,[31] που χάραξαν τις κατευθυντήριες γραμμές για την ενίσχυση της ασφάλειας και της ιδιωτικότητας όσον αφορά τη προστασία προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων σε εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης και θέτει ενδεικτικές οδηγίες αντιμετώπισης συχνών κινδύνων που προκύπτουν στο διαδικτυακό χώρο, όπως τον διαδικτυακό εκφοβισμό. Συγκεκριμένα ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 2022 σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες) και Ανακοίνωση της Επιτροπής — Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη λήψη μέτρων για τη διασφάλιση υψηλού επιπέδου ιδιωτικότητας, ασφάλειας και προστασίας των ανηλίκων στο διαδίκτυο, σύμφωνα με το άρθρο 28 παράγραφος 4 του κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065, ψηφισμένα μέτρα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και αναρτημένα στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.[32]

Τα παραπάνω μέτρα που εκπόνησε η ΕΕ είναι ενδεικτικά, δημιουργούν μεν έναν νοητό θόλο προστασίας και ασφάλειας των προσωπικών δεδομένων και πληροφοριών των ανηλίκων, δε δεσμεύουν όμως τους παρόχους, δεν υποχρεούνται δηλαδή οι τελευταίοι σε συμμόρφωση. Είναι απλώς ένα κείμενο υποδείξεων το οποίο ωστόσο υποδηλώνει τη πρόθεση της ΕΕ για αυστηρότερη ρύθμιση του ηλικιακού ορίου χρήσης των social media και αντιλαμβάνεται την αναγκαιότητα προστασίας. Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι τα μέτρα αυτά ως *soft law* δεν είναι πάρα ένα προμήνυμα για επερχόμενες νομοθετικές ρυθμίσεις.

Εφαρμοστέα Μέτρα στην Ελλάδα και σε Άλλα Κράτη-Μέλη. Το Kids Wallet ως Μέσο Επαλήθευσης Ηλικίας

[31] EUR-Lex - 52025XC05519 - EL - EUR-Lex, Η Επιτροπή δημοσιεύει κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανηλίκων | Shaping Europe's digital future
[32] Κανονισμός - 2022/2065 - EN - EUR-Lex

Η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των πρώτων κρατών της ΕΕ στην εφαρμογή μέτρων για τη προστασία ανηλίκων και μαζί με άλλες τέσσερις Ευρωπαϊκές Χώρες, τη Δανία, την Ιταλία, την Ισπανία και τη Γαλλία, που στις αρχές του 2025 υπήρξαν οι πρώτες που σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του νόμου για ψηφιακές υπηρεσίες εφάρμοσαν έναν πρωτότυπο τρόπο επαλήθευσης ηλικίας για τους χρήστες του διαδικτύου, με πλήρη έλεγχο της ταυτότητας και ηλικίας του χρήστη χωρίς υπολαθόντες κινδύνους προσωπικών πληροφοριών.[33] Το μέτρο επιτρέπει τη πλήρη πρόσβαση σε ενήλικες στο περιεχόμενο του διαδικτύου ενώ περιορισμένη σε ανηλίκους. Το σύστημα επαλήθευσης ακολουθεί τα ευρωπαϊκά πρότυπα και τις προδιαγραφές των ευρωπαϊκών ψηφιακών (Eid),[34] τα οποία εγκρίθηκαν από την επιτροπή και τίθενται σε ισχύ το 2026. Επρόκειτο για ένα πορτοφόλι των αποδεικτικών πληροφοριών το οποίο θα αυτοματοποιεί την επαλήθευση ηλικίας, μειώνοντας αισθητά και το κόστος της σχετικής διαδικασίας, άλλα και τον χρόνο της και τους υπολανθάνοντες κινδύνους, καθότι παρέχεται πλήρη διαφάνεια ως προς το που κοινοποιούνται οι πληροφορίες, ενώ μέσω συστήματος κρυπτογράφησης εξασφαλίζεται απόλυτη ασφάλεια και προστασία στα προσωπικά δεδομένα και την ιδιωτική ζωή του πολίτη.

Ένα τέτοιου τύπου πορτοφόλι επαλήθευσης ηλικίας και προστασίας ανηλίκων γνωρίζουμε στην Ελλάδα δια μέσου της εφαρμογής Kids Wallet,[35] που λειτουργεί ως εργαλείο ελέγχου στα χέρια των γονέων και των ασκούντων τη γονική μέριμνα και συγχρόνως μια μορφή ύψιστης προστασίας των ανηλίκων από τον διαδικτυακό κίνδυνο. Στο kids wallet αποθηκεύονται, χωρίς διακινδύνευση δημοσιοποίησης, τα στοιχεία ταυτότητας του παιδιού, τα οποία αυτόματα αναγνωρίζονται και εμποδίζουν σε

[33] Η Επιτροπή καθιστά διαθέσιμο ένα σχέδιο επαλήθευσης της ηλικίας | Shaping Europe's digital future
[34] eID: Εγκρίθηκαν τα Τεχνικά Πρότυπα για τα Διασυνοριακά Ευρωπαϊκά Πορτοφόλια Ψηφιακής Ταυτότητας - DigiGov
[35] Εφαρμογή για κινητές συσκευές KidsWallet - Gov.gr,
Η προσέγγιση της ΕΕ για την επαλήθευση της ηλικίας | Shaping Europe's digital future
Commission adopts technical standards for cross-border European Digital Identity Wallets | Shaping Europe's digital future
Kids Wallet: Πώς λειτουργεί η νέα ψηφιακή εφαρμογή - Αναλυτικές οδηγίες για τους γονείς - CNN.gr

αυτό τη πρόσβαση σε περίπτωση μη κατάλληλου περιεχομένου. Συνδέεται με το Εθνικό Μητρώο Επικοινωνίας (ΕΜΕπ) με συμπλήρωση εκ των γονέων κωδικών Taxis Net και παράλληλα τους δίνουν την ευχέρεια διαμόρφωσης του περιεχομένου που τα παιδία τους παρακολουθούν και του χρόνου που αφιερώνουν σε αυτό.

Εν κατακλείδι

Από την προηγειθείσα ανάλυση σαφώς προκύπτει το συμπέρασμα, ότι ο περιορισμός της πρόσβασης των ανηλίκων κάτω των 15 ετών στα social media, όσο υπηρετεί την προστασία και μόνο των ιδίων των περιοριζόμενων και τίθεται μέσα στα στενά όρια του εθνικού και διεθνούς νομικού πλαισίου, δεν θα ήταν εύλογο να χαρακτηριστεί αντισυνταγματικός ούτε και αντίθετος των ρυθμίσεων της ΕΣΔΑ και των γραμμών του ΟΗΕ. Εν αντιθέσει καθόλα σύννομος και αναγκαίος θα μπορούσε να κριθεί. Το Διαδίκτυο κατέστησε δυνατό σε οποιονδήποτε διαθέτει κατάλληλη συσκευή να απευθύνεται στο ευρύ κοινό, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, και ο διαδικτυακός κόσμος αποτελεί έναν ιδιαίτερα σύνθετο και απαιτητικό χώρο, όπου οι αυξανόμενοι κίνδυνοι βλάβης συνυπάρχουν με τις αυξημένες ευκαιρίες των παιδιών να συμμετέχουν, να επικοινωνούν, να εκφράζονται δημιουργικά, να ανταλλάσσουν ιδέες, να μαθαίνουν, να εργάζονται, να κοινωνικοποιούνται και να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους. Ωστόσο, δεν παύει να υπάρχει ανάγκη περιορισμού της ελεύθερης διαδικτυακής δράσης των ανήλικων χρηστών, ο οποίος εν τέλει συνεπάγεται περιορισμό όχι ελευθερίας αλλά των κινδύνων που απορρέουν από τη τελευταία. Η αναγκαιότητα αυτή αναδύεται μέσα από το ιδιαίτερο και αυξημένο νομικό καθεστώς προστασίας ανηλίκων, το οποίο χρήζει ελέγχου και ορίων στον κατά τα άλλα ανεξέλεγκτο διαδικτυακό χώρο. Έως σήμερα έχει παρατηρηθεί μέριμνα για το ζήτημα της προστασίας των ανηλίκων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Επιτροπή του, με προπαρασκευαστικά μέτρα, οικοδομούν τα θεμέλια μια μελλοντικής σαφούς και δεσμευτικής ρύθμισης. Η στάση των περισσότερων κρατών μελών μοιάζει θετική, ενθαρρυντική για έναν τέτοιον περιορισμό, ενώ η Ευρώπη αυστηροποιεί τον έλεγχο και την πρόσβαση ανηλίκων στα διαδίκτυο και την Ελλάδα να τάσσεται

υπέρ σε μία θεωρητική ρύθμιση απαγόρευσης πρόσβασης στα social media σε νεαρές ηλικίες, αψηφώντας καταρχάς αντιδράσεις των παρόχων και τοποθετώντας τη θέσπιση της στο τραπέζι των κυβερνητικών επιλογών και σχεδίων.

Βιβλιογραφία

- n.d. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-adopts-technical-standards-cross-border-european-digital-identity-wallets.
- n.d. https://www.gov.gr/.
- n.d. https://www.gov.gr/.
- n.d. https://www.gov.gr/.
- n.d. "EUR-LEX." https://eur-lex.europa.eu/homepage.html?lang=el.
- n.d. /." https://gdpr-text.com/el/.

- https://www.cnn.gr/ellada/story/517832/pros-pagkosmia-apagorefsi-ton-social-media-gia-tous-anilikous-pos-tha-efarmostei-stin-ellada.
- n.d. https://www.esmlawfirm.gr/.

- nations, united. 2013, 2021. *Convention on the rights of the child.* april 17. https://main.un.org/securitycouncil/en/content/decisions-and-outcomes.

- n.[36]d. "ΕΣΔΑ." https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ell.

- n.d. "ΣΥΝΤΑΓΜΑ." https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/.

- Κανονισμός - 2022/2065 - EL - EUR-Lex
- Σε πλήρη ισχύ από το 2027 η «ψηφιακή ασπίδα» στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τους ανηλίκους - ertnews.gr

- Online Safety Amendment (Social Media Minimum Age) Act 2024 - Federal Register of Legislation,
- Social media minimum age | Department of Infrastructure, Transport, Regional Development, Communications, Sport and the Arts
- Προς παγκόσμια απαγόρευση των social media για τους ανηλίκους – Πώς θα εφαρμοστεί στην Ελλάδα - CNN.gr

- Σύνταγμα, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

- EUR-Lex - 61964CJ0006 - EL - EUR-Lex

- Άρθρο 10 - Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ελευθερία έκφρασης | Νομοθεσία | Lawspot

- European Convention on Human Rights, Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου | ΕΔΔΑ | ΕΑΔ ΟΗΕ | Ιντερπόλ-CCF

- Σύνταγμα https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-25/

- Η Αρχή της Αναλογικότητας - Syntagma Watch, Η αρχή της αναλογικότητας και ο δικαστικός έλεγχος της αιτιολογίας του τυπικού νόμου στην εποχή των κρίσεων - constitutionalism.gr

- Η αρχή της αναλογικότητας ως όριο δικονομικών επεμβάσεων στην προδικασία — ESM Law Firm

- Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού | UNICEF Ελλάδα,
- Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού

- Άρθρο 13 - Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού | Νομοθεσία | Lawspot , 3. Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (20 Νοεμβρίου 1989) - Living Democracy, Άρθρο 13

- Γενικά σχόλια της επιτροπής δικαιωμάτων του παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού ,General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment | OHCHR

- Γενικά σχόλια της επιτροπής δικαιωμάτων του παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού,Article 31 Convention on the Rights of the Child (UNCRC) - LawGlobal Hub, Άρθρο 31 - Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού | Νομοθεσία | Lawspot

- 3. Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (20 Νοεμβρίου 1989) - Living Democracy

- Νόμος 2101/1992 - ΦΕΚ 192/Α/2-12-1992 – ΑΝΗΛΙΚΟΙ

- A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Articles 43-45 : the UN Committee on the Rights of the Child, Άρθρο 43 - Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού | Νομοθεσία | Lawspot

- Ν° 25 (2021), Γενικά σχόλια της επιτροπής δικαιωμάτων του παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Κανονισμός - 2022/2065 - EL - EUR-Lex, Κανονισμός (ΕΕ)

- 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19 Οκτωβρίου 2022, σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες) | Shaping Europe's digital future

- 3. Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (20 Νοεμβρίου 1989) - Living Democracy

- Νόμος 2101/1992 - ΦΕΚ 192/Α/2-12-1992 - ΑΝΗΛΙΚΟΙ Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού - Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού άρθρο 17

- Άρθρο 4 - Σύνταγμα της Ελλάδος - Ισότητα των Ελλήνων | Νομοθεσία | Lawspot

- Απόφαση 2026-911 DC της 14ης Αυγούστου 2026 – Légifrance

- Children should be at least 16 to access social media, say MEPs | News | European Parliament
- Children should be at least 16 to access social media, say MEPs | News | European Parliament
- EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries, Η Επιτροπή δημοσιεύει κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανηλίκων | Shaping Europe's digital future, Flash Eurobarometer: Europeans call for stronger action on children's online safety, democratic resilience, defence, and the energy transition | Shaping Europe's digital future
- Κανονισμός - 2016/679 - EL - GDPR - EUR-Lex
- Άρθρο 8 📖 GDPR. Προϋποθέσεις που ισχύουν για τη συγκατάθεση παιδιού σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών | GDPR-Text.com
- Αιτιολογική σκέψη 38 📖 GDPR | GDPR-Text.com, Article 8 – Conditions applicable to child's consent in relation to information society services - GDPR
- EUR-Lex - 52025XC05519 - EL - EUR-Lex, Η Επιτροπή δημοσιεύει κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανηλίκων | Shaping Europe's digital future
- Κανονισμός - 2022/2065 - EN - EUR-Lex
- Η Επιτροπή καθιστά διαθέσιμο ένα σχέδιο επαλήθευσης της ηλικίας | Shaping Europe's digital future
- eID: Εγκρίθηκαν τα Τεχνικά Πρότυπα για τα Διασυνοριακά Ευρωπαϊκά Πορτοφόλια Ψηφιακής Ταυτότητας - DigiGov
- Εφαρμογή για κινητές συσκευές KidsWallet - Gov.gr, Η προσέγγιση της ΕΕ για την επαλήθευση της ηλικίας | Shaping Europe's digital future
- Commission adopts technical standards for cross-border European Digital Identity Wallets | Shaping Europe's digital future

- Kids Wallet: Πώς λειτουργεί η νέα ψηφιακή εφαρμογή - Αναλυτικές οδηγίες για τους γονείς - CNN.gr